

Απόψεις των εκπαιδευτικών της ΔΕ Δ' Αθήνας που υλοποίησαν προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αγωγής Υγείας κατά τα έτη 2010-2012, όσον αφορά την καλλιέργεια της δεξιότητας της συνεργασίας σε μαθητές που συμμετείχαν στα εν λόγω προγράμματα

Μαλαματή Μπακάλη, Ιωάννα Ντίνου

1. Υπεύθυνη Γραφείου Αγωγής Υγείας ΔΕ Δ' Αθήνας
teniab@yahoo.gr
2. Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ΔΕ Δ' Αθήνας
iodinou@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αμφισβήτηση της αξίας και της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων καινοτόμων δράσεων που εφαρμόζονται στο Ελληνικό σχολείο, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη αξιολόγησής τους, τόσο στο γνωστικό, όσο και στον τομέα των δεξιοτήτων ζωής, τις οποίες αυτά καλλιεργούν στους μαθητές. Η παρούσα ερευνητική εργασία ασχολείται με την δεξιότητα της συνεργασίας, της οποίας η σημασία και αξία τονίζονται από πλήθος δημοσιεύσεων της διεθνούς βιβλιογραφίας και επιχειρεί να διερευνήσει εάν τα εφαρμοζόμενα προγράμματα Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν την μεταξύ τους συνεργασία, αλλά και την συνεργασία με τους συντονιστές εκπαιδευτικούς και με εξωσχολικούς φορείς. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποστηρίζουν την υπόθεση ότι τα προγράμματα αναπτύσσουν την εν λόγω δεξιότητα σε μεγάλο βαθμό, όταν εφαρμόζονται με σωστό τρόπο. Τα συμπεράσματα της εργασίας μπορούν να χρησιμεύσουν ως έναυσμα για αναστοχασμό και να οδηγήσουν τους ιθύνοντες και την εκπαιδευτική κοινότητα σε μια θετική επανατοποθέτηση απέναντι στον θεσμό των καινοτόμων δράσεων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Εκπαιδευτική Έρευνα

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αγωγής Υγείας, δεξιότητες ζωής, συνεργασία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα προβλήματα με τα οποία έρχεται αντιμέτωπος ο σημερινός άνθρωπος είναι τόσο πολύπλοκα και σύνθετα, που δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν παρά μόνο μέσα από την συνεργασία ατόμων, φορέων, και επιστημονικών κλάδων. Η συνεργασία συνιστά μια σύνθετη διεργασία με πολλές συνιστώσες. Αποτελεί μια διαδικασία, αλλά συγχρόνως και ένα αποτέλεσμα και για να επιτευχθεί προϋποθέτει αλλαγές και βελτιώσεις στους εκάστοτε προϋπάρχοντες θεσμούς καθώς και στις πρακτικές εφαρμογής τους. Παράλληλα είναι μια διεργασία απαραίτητη για την επίτευξη στόχων που χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα και καινοτομία. Όπως υποστηρίζει ο Lawson (2004), θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι η ύπαρξη συνεργασίας αποτελεί ένα καθοριστικό στοιχείο μιας αποτελεσματικής πρακτικής, ενώ η αποτυχία στη συνεργασία μπορεί να αποτελεί δείκτη κακής ή αμελούς εφαρμογής της συγκεκριμένης πρακτικής. Τα οφέλη που προκύπτουν από την συνεργασία των ατόμων μια

ομάδας η ενός οργανισμού,- είτε πρόκειται για μια τάξη είτε για ένα σχολείο, είτε για μια εταιρεία- μπορούν να χρησιμεύσουν ως κίνητρα για βελτίωση.

Καθίσταται επομένως επιτακτική η ανάγκη της έγκαιρης καλλιέργειας αυτής της δεξιότητας στα νέα άτομα. Το σχολείο επωμίζεται την ευθύνη να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις και να δώσει τα απαραίτητα ερεθίσματα, ώστε να προάγει την συνεργασία μεταξύ των μαθητών, μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, μεταξύ μαθητών και επιστημονικών φορέων η φορέων της τοπικής κοινωνίας, αλλά και μεταξύ μαθητών διαφορετικών σχολείων. Επιπλέον, η παραδοσιακή μεθοδολογία διδασκαλίας και μάθησης, η οποία εφαρμόζεται ως επί το πλείστον στα Ελληνικά γυμνάσια και λύκεια δεν φαίνεται να ευνοεί και να προάγει την ανάπτυξη συνεργασίας (Μπακάλη, 2008). Σκοπός της παρούσης ερευνητικής εργασίας είναι:

- α. να εξετάσει αν και κατά πόσον τα προγράμματα καινοτόμων δραστηριοτήτων καλλιεργούν την ανωτέρω δεξιότητα στους μαθητές που συμμετέχουν σε αυτά, και
- β. να συνδέσει την ανάπτυξη της συγκεκριμένης δεξιότητας με τις μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιήθηκαν κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων.

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Παρά το γεγονός ότι τα καινοτόμα προγράμματα εφαρμόζονται στο ελληνικό σχολείο πάνω από μια δεκαετία, συχνά αμφισβητείται η επάρκεια και η αποτελεσματικότητά τους. Στην ελληνική βιβλιογραφία δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες δημοσιεύσεις που ασχολούνται με το εάν και κατά πόσο η εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων έχει επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Καθίσταται λοιπόν εμφανής η ανάγκη συστηματικής αξιολόγησης των προγραμμάτων ΑΥ και ΠΕ, τόσο ως προς την επίτευξη των γνωστικών τους στόχων, όσο και ως προς την καλλιέργεια των λεγομένων δεξιοτήτων ζωής στους μαθητές που συμμετέχουν σε αυτά. Η παρούσα εργασία προσπαθεί να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση, διερευνώντας κατά πόσο τα καινοτόμα προγράμματα προάγουν την ανάπτυξη της ικανότητας συνεργασίας, η οποία θεωρείται ως μια από τις πιο απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες που το σχολείο καλείται να καλλιεργήσει και να αναπτύξει (WHO, 2009).

Τα ευρήματα της έρευνας θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναυσμα για αναστοχασμό στην εκπαιδευτική κοινότητα και να οδηγήσουν σε επαναθεώρηση και πιθανή βελτίωση μεθόδων και πρακτικών που εφαρμόζονται στα προγράμματα καινοτόμων δράσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ήδη από πολύ νωρίς η έννοια της ποιοτικής εκπαίδευσης συνδέθηκε με την καλλιέργεια των λεγομένων δεξιοτήτων ζωής. Σημαντική θέση ανάμεσα στις δεξιότητες ζωής κατέχει και η συνεργασία. Ο Delors (1996) θεωρεί την ικανότητα του «συνυπάρχειν» και επομένως και του «συνεργάζεσθαι» ως τον τέταρτο πυλώνα της ποιοτικής εκπαίδευσης. Από την πλευρά του ο St. Leger (1999) προτείνει την μετακίνηση της εκπαιδευτικής μεθοδολογίας σε πρακτικές που καλλιεργούν στα παιδιά δεξιότητες όπως αυτή της επικοινωνίας και της συνεργασίας. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι οδηγίες της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας, (WHO, 2000) και της UNICEF (2000), σύμφωνα με τις οποίες τα σχολεία παροτρύνονται να εφαρμόσουν προγράμματα που αναπτύσσουν μεταξύ άλλων και τις προαναφερθείσες δεξιότητες. Η αναγκαιότητα του να δοθεί η απαιτούμενη σημασία και βαρύτητα στην καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων τονίζεται και στο Παγκόσμιο Συνέδριο για την Εκπαίδευση του 2000 στο Ντακάρ. Στην διακήρυξη των στόχων του πλαισίου Εκπαίδευση Για Όλους, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής ((EFA, 2000, στόχοι 3 και 6), οι οποίες και θεωρούνται ως το

κλειδί για την επίτευξη των στόχων των προγραμμάτων καινοτόμων δράσεων (WHO, 2008). Όλα τα ανωτέρω κείμενα τονίζουν την αξία της συνεργασίας, η οποία σύμφωνα με τον Lawson (2004), αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να αντιμετωπισθεί η πολυπλοκότητα και η αβεβαιότητα και να επιτευχθεί η διαπροσωπική επικοινωνία και η καινοτομία.

Η ικανότητα συνεργασίας είναι μια σύνθετη διαδικασία που συμπορεύεται με την ανάπτυξη και την καλλιέργεια μιας μεγάλης ποικιλίας κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως της ενσυναίσθησης, της ενεργητικής ακρόασης, της επικοινωνίας, της ικανότητας ανάπτυξης και υποστήριξης μιας άποψης και την ικανότητα πειθούς (WHO, 2007).

Η ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας μέσα στην τάξη θεωρείται από πολλούς ερευνητές ως προάγουσα την δημιουργία ενός θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος, όπου οι μαθητές αισθάνονται αποδεκτοί και ενθαρρύνονται να αναπτύξουν πρωτοβουλίες (Bolton, 2005; Shrinivas, 2008). Μέσα από την κοινή προσπάθεια να εκπληρώσουν ένα έργο, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να συζητήσουν, να υποστηρίξουν τα πιστεύω και τις ιδέες τους, να ανταλλάξουν απόψεις, να δημιουργήσουν το δικό τους αντιληπτικό πλαίσιο και να συμμετάσχουν ενεργά στην μαθησιακή διαδικασία. Μέσα στο κλίμα συνεργασίας που αναπτύσσει ένα πρόγραμμα, οι μαθητές ενθαρρύνονται να επανεξετάσουν την λειτουργικότητα και τις πρακτικές της ομάδας και να προβούν σε διορθωτικές κινήσεις, όποτε κριθεί αυτό απαραίτητο, με τελικό αποτέλεσμα την βελτίωση της λειτουργίας της ομάδας και την αποτελεσματικότερη επίτευξη των στόχων του προγράμματος (Schon, 1987). Όπως υποστηρίζει ο Kagan (1994), ένα πρόγραμμα εμφανίζει τα καλύτερα αποτελέσματα, όταν οι συμμετέχοντες συνεργάζονται, αλληλοϋποστηρίζονται και θεωρούν ότι ο καθένας τους φέρει ευθύνη για την πρόοδο της ομάδας. Ο Shrinivas (2008) ενισχύει αυτή την άποψη, τονίζοντας ότι η συνεργασία μεταξύ μαθητών αναπτύσσει τόσο το γνωστικό όσο και το κοινωνικό στοιχείο της μάθησης, καθώς βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν κριτική σκέψη, ομαδικό φρόνημα, αυτοεκτίμηση και ικανότητα επικοινωνίας, οι δε Kagan(1994), Fisher (2005) και Bolton (2005) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η καλλιέργεια και ανάπτυξη της συνεργασίας αναπτύσσει και άλλες πλευρές της μάθησης, όπως την κριτική σκέψη και την μνήμη, αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως την ομαδικότητα, την αυτοεκτίμηση και την επικοινωνία.

Παρά το γεγονός ότι η απουσία σχετικών αναφορών εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, (Γιαννακόπουλος, 2006), στην ελληνική βιβλιογραφία δεν μας επιτρέπει να φθάσουμε σε κάποιο συμπέρασμα αναφορικά με την καλλιέργεια της συνεργασίας μέσω των προγραμμάτων καινοτόμων δραστηριοτήτων, εν τούτοις η αξιολόγηση προγραμμάτων ΑΥ και ΠΕ που εφαρμόστηκαν σε σχολεία της Μ. Βρετανίας καταδεικνύει μια αδυναμία των προγραμμάτων να αναπτύξουν την συνεργασία μεταξύ των παιδιών, γεγονός που αποδίδεται στην προσκόλληση των εκπαιδευτικών σε στόχους κυρίως γνωστικούς. Η έκθεση επισημαίνει μάλιστα ότι μόνο λίγα σχολεία προσφέρουν προγράμματα υψηλής ποιότητας (The Ofsted Report, 2009). Εν τούτοις αξιολογήσεις ανάλογων προγραμμάτων στις ΗΠΑ υποστηρίζουν την υπόθεση ότι στα προγράμματα που εφαρμόστηκαν μέθοδοι της βιωματικής προσέγγισης, η επίτευξη των στόχων ήταν θεαματική τόσο στο γνωστικό τομέα, αλλά κυρίως στον τομέα των δεξιοτήτων, η δε ικανότητα συνεργασίας είναι μια από τις δεξιότητες που παρουσιάζονται να έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό (Fountain,S., Gillespie, 2003). Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και ο St. Leger (1999) ο οποίος μάλιστα διαπιστώνει μια στροφή της διδακτικής μεθοδολογίας σε πρακτικές προσανατολισμένες στην καλλιέργεια δεξιοτήτων.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Θεωρώντας ότι η ικανότητα συνεργασίας, μεταξύ των μελών της ομάδας που υλοποιεί ένα πρόγραμμα αλλά και το άνοιγμα της ομάδας και η συνεργασία της με άλλους φορείς εκτός σχολείου αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη αποτελεσματικής εφαρμογής ενός καινοτόμου προγράμματος, οι συγγραφείς της παρούσης ερευνητικής εργασίας προσπάθησαν να:

1. εξετάσουν εάν τα προγράμματα ΑΥ και ΠΕ συμβάλλουν στην ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και σε ποιο βαθμό το επιτυγχάνουν,
2. διερευνήσουν εάν τα προαναφερθέντα προγράμματα προάγουν την συνεργασία και την επικοινωνία των μαθητών με τους καθηγητές που συντονίζουν το πρόγραμμα,
3. διαπιστώσουν εάν τα προγράμματα προωθούν την συνεργασία με εξωσχολικούς φορείς, όπως τα ΚΠΕ, τα Κέντρα Πρόληψης, τους Δήμους, τους συλλόγους γονέων, διάφορες ΜΚΟ, Πανεπιστήμια και Νοσοκομεία,
4. εξακριβώσουν την επίδραση της χρήσης βιωματικών μεθόδων μάθησης στην καλλιέργεια της ικανότητας των παιδιών να συνεργάζονται

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων, βασισμένη στο ερμηνευτικό (interpretivistic) μοντέλο, καθώς η εκπαιδευτική έρευνα χρησιμοποιεί ευρύτατα την ερμηνευτική ανάλυση ως την πλέον κατάλληλη για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σύγχρονοι ερευνητές (Guba and Lincoln, 2005) υποστηρίζουν ότι η εν λόγω ανάλυση προσφέρει μια πιο σφαιρική θεώρηση των εκπαιδευτικών πρακτικών και διευρύνει τους ορίζοντες σκέψης και δράσης. Επί πλέον έχει την δυνατότητα να εμβαθύνει στις υποκείμενες αιτίες και κίνητρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς, εφοδιάζοντας έτσι τον ερευνητή με πρόσθετο υλικό για αναστοχασμό και συζήτηση πάνω σε θέματα που αφορούν το συγκεκριμένο πεδίο ενασχόλησης του (Buchanan, 1998).

ΔΕΙΓΜΑ

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί μια ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από 97 σχολεία της Δ/σης ΔΕ Δ' Αθήνας, τα οποία υλοποίησαν προγράμματα ΠΕ και ΑΥ κατά τα έτη 2010-11 και 2011-12. Η επιλογή των συγκεκριμένων σχολείων έγινε με βάση την ευχέρεια πρόσβασης σε αυτά και την αυξημένη πιθανότητα συμμετοχής των καθηγητών στην εν λόγω έρευνα, λόγω του ότι οι συγγραφείς ασκούσαν καθήκοντα υπευθύνων ΑΥ και ΠΕ στα αντίστοιχα γραφεία της Δ' Δ/σης κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα. Το δείγμα της έρευνας, αν και σχετικά μικρό, μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό, καθώς περιλαμβάνει σχολεία από περιοχές με υψηλό οικονομικό επίπεδο, αλλά και σχολεία από πιο οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές. Επίσης περιλαμβάνει προγράμματα με μια ευρεία ποικιλία θεμάτων, τόσο από την θεματολογία της ΑΥ, όσο και της ΠΕ καθώς και μια μεγάλη ποικιλία ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών που συντόνισαν την εφαρμογή των προγραμμάτων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Για την συλλογή των δεδομένων της ερευνητικής εργασίας χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια κλειστών και ανοικτών ερωτήσεων, τα οποία διανεμήθηκαν μέσω e-mail στους καθηγητές που υλοποίησαν προγράμματα ΠΕ κ ΑΥ κατά τα σχολ. έτη 2010-11 και 2011-12. Το

90% των ερωτηθέντων επέστρεψαν τα ερωτηματολόγια συμπληρωμένα. Για να επιτύχουμε πιο ακριβή αποτελέσματα, ορίσαμε την συνεργασία ως *την ικανότητα των ατόμων να επικοινωνούν, να ακούν και να λαμβάνουν υπ όψιν την γνώμη των άλλων, να συμμετέχουν στις ομαδικές δραστηριότητες και να αισθάνονται συνυπεύθυνοι για την πορεία του προγράμματος.*

Αν και – λόγω πρακτικών δυσχερειών- δεν χρησιμοποιήθηκαν ομάδες ελέγχου, θεωρούμε ότι η αξιοπιστία της έρευνας όσον αφορά την ανάπτυξη της ικανότητας συνεργασίας δεν μειώνεται, καθώς οι συμμετέχοντες στην έρευνα εκπαιδευτικοί διδάσκουν στους συγκεκριμένους μαθητές και άλλα μαθήματα και επομένως έχουν την δυνατότητα να παρατηρήσουν αν η εν λόγω δεξιότητα προϋπήρχε, ή είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής του προγράμματος.

Τα δεδομένα καταχωρήθηκαν σε πίνακες, τα ευρήματα κωδικοποιήθηκαν, ομαδοποιήθηκαν και απεικονίστηκαν γραφικά και ακολούθησε η ποιοτική ανάλυση τους.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ποσοτικά

Συντονιστές εκπαιδευτικοί	Συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί	Σχολεία που συμμετείχαν	Ειδικότητες συντονιστών εκπαιδευτικών	Αριθμός μαθητών που συμμετείχαν	Υλοποιηθέντα προγράμματα
Άνδρες: 32	Άνδρες: 47	Γυμνάσια: 67	ΠΕ02: 23 ΠΕ03: 13 ΠΕ04: 24 ΠΕ05: 12 ΠΕ19: 8 Διάφορες άλλες ειδικότητες: 11	Αρχή προγρ/τος: 1885 Τέλος προγρ/τος : 1714	Περιβαλλοντικά προγράμματα: 55 Προγρ. Αγωγής Υγείας: 42
Γυναίκες: 65	Γυναίκες: 87	Λύκεια: 30			
Συνολο: 97	Σύνολο: 134	Συνολο: 97			Συνολο: 97

Ποιοτικά

Τα ερωτηματολόγια επικεντρώθηκαν κυρίως σε τέσσερις παραμέτρους:

1. την συνεργασία μεταξύ των παιδιών που συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα
2. την συνεργασία των παιδιών με τους καθηγητές που συντόνισαν το πρόγραμμα
3. την συνεργασία των παιδιών με Πανεπιστημιακούς φορείς, με ΜΚΟ και με φορείς της τοπικής κοινωνίας (Δήμους, Κέντρα Πρόληψης, κοκ)
4. την εφαρμογή ή μη βιωματικών μεθόδων διδασκαλίας κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων

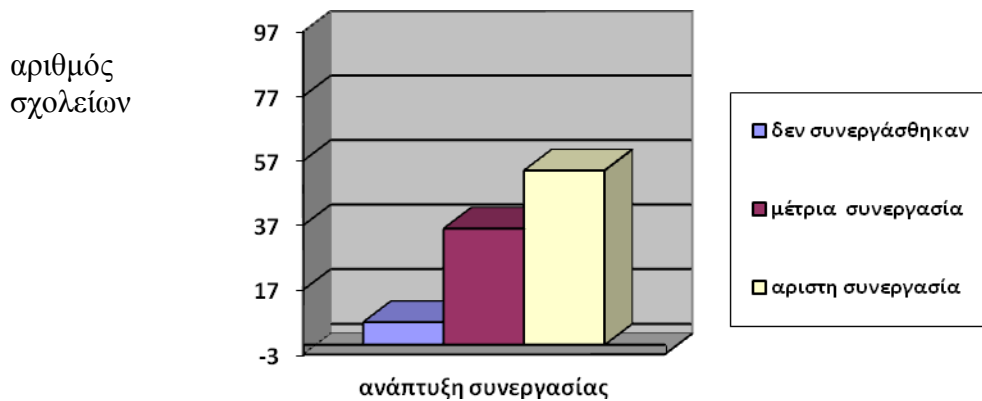
Οι ποιοτικοί δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν **η επικοινωνία των παιδιών μεταξύ τους , η επικοινωνία των παιδιών με τον συντονιστή καθηγητή, η συμμετοχή των**

μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες του προγράμματος και η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες κοινές με εξωσχολικούς φορείς.

1. Συνεργασία μεταξύ των παιδιών που συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα

Από τα 97 σχολεία που συμμετείχαν στην έρευνα, τα 7 ανέφεραν ότι τα προγράμματα δεν βοήθησαν ιδιαίτερα στο να αναπτύξουν τα παιδιά συνεργατικότητα μεταξύ τους, 36 ότι η συνεργασία μεταξύ των παιδιών αναπτύχθηκε σε μέτριο βαθμό, ενώ 54 ανέφεραν ότι η συνεργασία μεταξύ των παιδιών υπήρξε άριστη.

Η στατιστική επεξεργασία των ευρημάτων καταδεικνύει το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους (55,6%) τα εφαρμοσθέντα προγράμματα ανέπτυξαν την δεξιότητα συνεργασίας στα παιδιά που συμμετείχαν σε αυτά σε πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ σημαντικός αριθμός προγραμμάτων (37,1%) παρουσιάζει ένα μέτριο βαθμό συνεργασίας μεταξύ των μαθητών. Σε ένα μικρό αριθμό προγραμμάτων (7,26%), φαίνεται ότι οι μαθητές δεν συνεργάστηκαν μεταξύ τους.

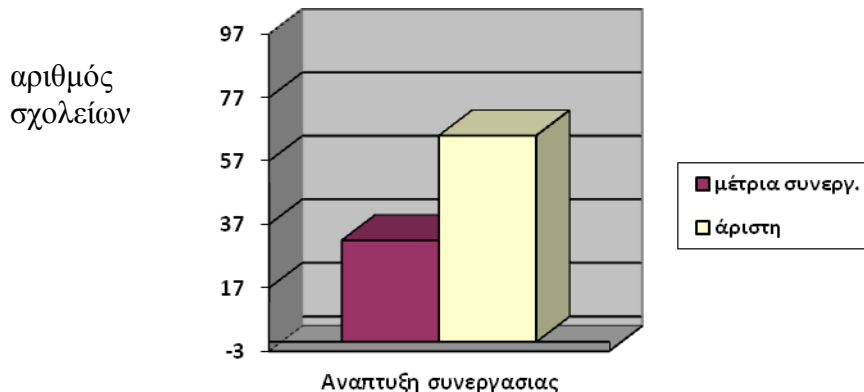

Σχήμα 1: Ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μαθητών

2. Συνεργασία των παιδιών με τους καθηγητές που συντόνισαν το πρόγραμμα

Από τα 97 προγράμματα που συμμετέχουν στην έρευνα, 32 αναφέρουν μέτρια συνεργασία, 65 άριστη μεταξύ συντονιστών καθηγητών και μαθητών.

Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα τα ευρήματα παρουσιάζουν σε όλα τα προγράμματα την ύπαρξη συνεργασίας μεταξύ των συντονιστών καθηγητών και των μαθητών του προγράμματος, η οποία στο 67% των ευρημάτων αναφέρεται ως πολύ καλή

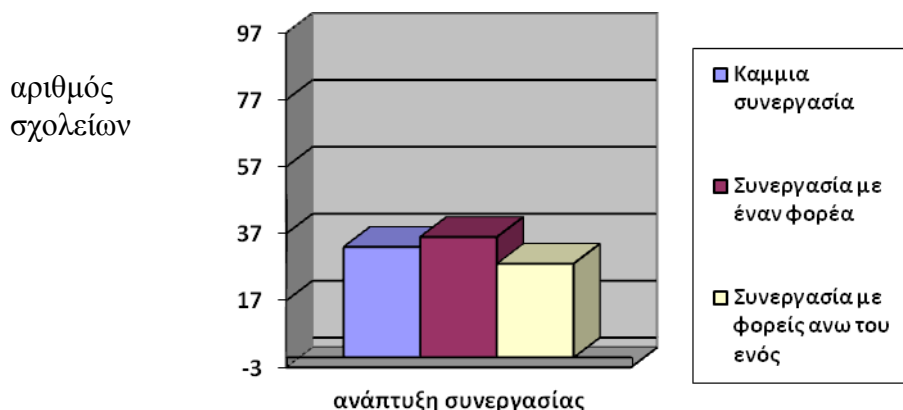

Σχήμα 2: Ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ μαθητών- συντονιστών καθηγητών

3. Συνεργασία των παιδιών με Πανεπιστημιακούς φορείς, με ΜΚΟ και με φορείς της τοπικής κοινωνίας (Δήμους, Κέντρα Πρόληψης, κοκ)

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, 33 προγράμματα δεν συνεργάστηκαν με κανένα φορέα, 36 αναφέρουν συνεργασία με έναν φορέα, και 28 με περισσότερους του ενός φορείς.

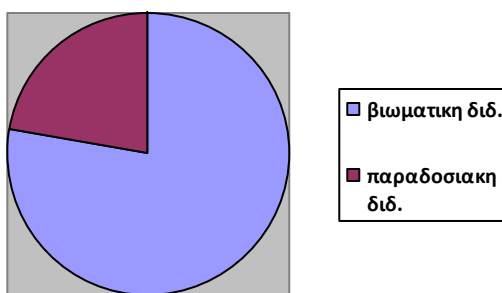
Όπως δείχνουν τα ευρήματα, στα περισσότερα προγράμματα (37,1%) οι μαθητές συνεργάστηκαν με ένα φορέα, ενώ υπήρξαν και αρκετά προγράμματα (28,8%) που ανέπτυξαν συνεργασία με περισσότερους από έναν εξωσχολικούς φορείς. Υπάρχει όμως και ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό (34%) προγραμμάτων που δεν συνεργάστηκε με κανένα φορέα. Οι φορείς που φέρονται να συνεργάζονται περισσότερο με τα σχολεία, για τα μεν Περιβαλλοντικά Προγράμματα είναι τα ΚΠΕ, ενώ για τα Αγωγής Υγείας τα Κέντρα Πρόληψης των Δήμων και το ΚΕΘΕΑ

Σχήμα 3: Ανάπτυξη συνεργασίας με φορείς

3. Συνεργασία και μέθοδοι διδασκαλίας

Από τα 54 σχολεία στα οποία αναφέρεται ότι ανεπτύχθη **άριστη** συνεργασία μεταξύ των παιδιών του προγράμματος, τα 42 δηλώνουν ότι εφαρμόσανε βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας. Φαίνεται λοιπόν ότι τα προγράμματα που εφαρμόζουν βιωματικές μεθόδους, βοηθούν σε μεγάλο βαθμό τα παιδιά να αναπτύξουν την δεξιότητα της συνεργασίας μεταξύ τους.

Σχήμα 4: Τεχνικές που εφαρμόστηκαν σε προγράμματα που αναφέρουν άριστη συνεργασία

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα της παρούσης ερευνητικής εργασίας συμφωνούν με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, τα οποία δείχνουν ότι τα προγράμματα καινοτόμων δραστηριοτήτων συμβάλλουν αποφασιστικά στην καλλιέργεια και ανάπτυξη της ικανότητας των συμμετεχόντων μαθητών να συνεργάζονται αρμονικά προς επίτευξη των στόχων του προγράμματος. Όπως δείχνουν τα ευρήματα της έρευνας, η συνεργασία αυτή επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό πρωτίστως μεταξύ των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς που συντονίζουν το πρόγραμμα, αλλά επίσης μεγάλο είναι το ποσοστό των προγραμμάτων στα οποία τα παιδιά συνεργάστηκαν και μεταξύ τους πολύ καλά. Σύμφωνα με τα σχόλια των καθηγητών που συμμετείχαν στην έρευνα, η ανάπτυξη της συνεργασίας συνέβαλε θετικά στην διαμόρφωση ευνοϊκού μαθησιακού κλίματος, κάτι που είχε αντίκτυπο και στην υπόλοιπη τάξη.

Η εφαρμογή μεθόδων βιωματικής μάθησης φαίνεται ότι συνδέεται άμεσα με την καλλιέργεια της δεξιότητας της συνεργασίας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των προγραμμάτων που ανέπτυξαν άριστη συνεργασία αναφέρουν ότι εφάρμοσαν την βιωματική μεθοδολογία. Τα αποτελέσματα αυτά της έρευνας υποστηρίζονται από τα ευρήματα που παρουσίασαν η UNESCO (2008), η WHO (2007) και οι Warwick et al. (2005) τα οποία δείχνουν ότι τα καινοτόμα προγράμματα μπορούν να βελτιώσουν σε σημαντικό βαθμό τις δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας των μαθητών, αν εφαρμοσθούν με τον κατάλληλο τρόπο. Παρ' όλα αυτά εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι άριστη συνεργασία ανέπτυξαν μεταξύ τους και παιδιά που συμμετείχαν σε προγράμματα όπου εφαρμόστηκαν παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης. Το εύρημα μπορεί να ερμηνευθεί με την υπόθεση ότι ένας έμπειρος συντονιστής μπορεί να εμπνεύσει τα παιδιά και να τα παρακινήσει σε συνεργασία, ανεξάρτητα από την μέθοδο που επιλέγει να εφαρμόσει στο πρόγραμμα.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι τα προγράμματα στα οποία αναφέρεται ότι η συνεργασία μεταξύ των παιδιών ήταν πολύ καλή, είναι ακριβώς εκείνα που αναφέρουν και ότι πέτυχαν τους στόχους που είχαν θέσει. Το εύρημα συμφωνεί με τους Warwick et al. (2005) οι οποίοι τονίζουν ότι η ποιότητα των προγραμμάτων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων των συμμετεχόντων.

Η παρούσα έρευνα καταδεικνύει ακόμη ότι τα καινοτόμα προγράμματα προωθούν το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία και προάγουν την συνεργασία με φορείς υγείας και περιβαλλοντικούς φορείς, όπως οι τοπικοί δήμοι, τα ΚΠΕ, τα κέντρα πρόληψης, ΜΚΟ και Νοσοκομεία. Τα ευρήματα συμφωνούν με την νέα προσέγγιση της ΑΥ και της ΠΕ που προτείνουν η WHO (2000) και η UNESCO (2000), η οποία συνιστά και ενθαρρύνει την συνεργασία του σχολείου με εξωσχολικούς φορείς, αποσκοπώντας στην κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη διεξαγωγή των προγραμμάτων.

Παρά το γεγονός ότι τα ευρήματα της έρευνας υποστηρίζονται, όπως προαναφέρθηκε, από αρκετά παρόμοια ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, θα πρέπει να επισημάνουμε τον κίνδυνο της υποκειμενικότητας: υπάρχει η πιθανότητα οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί να παρουσίασαν μια εικόνα πιο «ωραιοποιημένη», πιθανότητα που αυξάνεται λόγω του γεγονότος ότι τα ερωτηματολόγια ήσαν επώνυμα και οι ερευνητές είχαν θέση υπευθύνου στο αντίστοιχο Γραφείο της ίδιας Διεύθυνσης. Το γεγονός ότι η έρευνα απευθύνεται σε σχολεία μόνο μιας

Δ/νσης, αποτελεί επίσης ένα μειονέκτημα, αλλά και δίνει το έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και επέκταση της έρευνας και σε σχολεία της περιφέρειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bolton, G.(2005) *Reflective practice*. London: SAGE
- Delors, et al. (1996) as cited in, *Quality Education*, <http://portal.unesco.org/education>, last accessed 13th Dec. 2007
- Fountain,S., Gillespie,A. (2003) *Assessment Strategies for Skills-based Health Education with a focus on HIVprevention and related issues* NY: UNICEF
- Fisher,R.(2005) *Teaching children to learn*, Cheltenham: Nelson Thornes Ltd
- Γιαννακόπουλος, Ν. (2006) *Καταγραφή και αξιολόγηση προγραμμάτων ΠΕ. την τριετία 2002-2005 στο Ν. Αχαΐας και εφαρμογή έρευνας δράσης σε προγράμματα ΠΕ. που υλοποιούνται κατά το τρέχον σχολικό έτος (2005-2006)* Μεταπτυχιακή εργασία: Παν/μιο Πάτρας
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (2005). "Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging influences" In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd ed.), pp. 191-215. Thousand Oaks, CA: Sage
- Kagan,S.(1994) *Cooperative learning*. San Clemente CA: Kagan publishing
- Μπακάλη, Μ.(2008) *"Αγωγή Υγείας: ένα βήμα προς την ποιοτική εκπαίδευση"* Πρακτικά συνεδρίου «Παιδαγωγική Έρευνα» Αθήνα: ΠΙΕΕ
- Ofsted, (2007) *Time for change? Personal, social and health education* p.18 www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home last accessed 29/1/09
- Shrinivas,H.(2008) *Collaborative learning* <http://www.gdrc.org/kmgmt/e-learn/index.html> last accessed 30-5-08
- St.Leger,L.H.(1999) *The opportunities and effectiveness of health promoting primary school in improving child health*. Health and Education Research,14 (p.51-69)
- UNESCO (2000) Dakar Framework for Action. *Education for all: Meeting our collective commitments*. The World Education Forum, Dakar, Senegal, 26-28 April 2000. Paris: UNESCO
- UNESCO Education (2008) *Focusing Resources on Effective School Health* http://portal.unesco.org/ev/er.php-URL_ID last accessed 20-4-08
- UNESCO/UNICEF/WHO/The World Bank. (2000). *Focusing Resources on Effective School Health: A FRESH start to enhancing the quality and equity of education*. World Education Forum 2000, Final Report.Dakar, Senegal http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/dakfram_eng.shtml last accessed 29/1/09
- WHO (1994) *Life Skills Education in Schools: Introduction and Guidelines to Facilitate the Development and Implementation of Life Skills Programmes*. Geneva: WHO
- WHO (2009) *Skills for Health* http://www.who.int/school_youth_health/media/en/sch_skills4health_03.pdf last accessed 29/1/09
- Warwick, I. Aggleton, P. Chase, E. Schagen, S. Blenkinsop, S. Schagen, I. Scott, E. and Eggers M. (2005) *Evaluating healthy schools: perceptions of impact among school-based respondents* Health Education Resources, 20(6): 697 - 708